

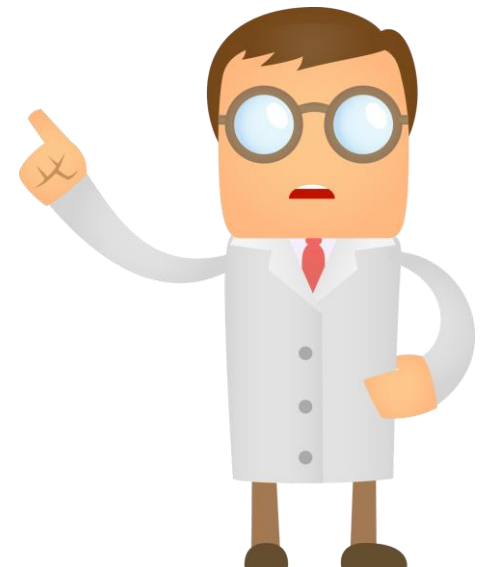
Alternatív őstörténet

Bárki lehet szakértő!

Az óra tematikája

- I. Östörténet a tudományban és az alternatív szcénában
- II. Az összehasonlító történeti nyelvészet módszere
- III. Az ugor-török háború
- IV. A sumer-magyar elmélet
- V. Tekintélyek alternatív elméletek mellett
- VI. Az alternatív történeti-nyelvészeti elméletek tanulságai
- VII. Egy jelenleg is folyó vita: a honfoglaló magyarok genetikája

I/1. Alternatív őstörténet

- számtalan „alternatív” történelmi és nyelvészeti elmélet létezik, amelyet a hivatalos („akadémiai”) tudomány képviselői elutasítanak
- jól ismert példa: a magyarság őstörténete
 - Honnan származnak a magyarok? Kik a legközelebbi rokonaik?
 - Honnan származik a magyar nyelv? Melyek a nyelvrokonai?
 - Honnan származik a magyar kultúra (hagyományok, mondakincs, vallás stb.)?
- etnikum ≠ nyelv ≠ kultúra

I/2. A magyar őstörténet diszciplínái

- írott források
 - egykorú vagy később keletkezett keleti, nyugati és magyar források kritikai értékelése
- régészet
 - a leletanyagok datálása, összehasonlítása
- összehasonlító történeti nyelvészet
 - nyelvrokonság, nyelvtörténeti fejlődés megállapítása
 - a szókészlet árulkodó elemeinek (állat- és növénynevek, foglalkozások nevei stb.) azonosítása
- folklorisztika
- genetika

I/3. A diszciplínák problémái

- a magyar etnikum
 - kevés a forrás
 - sok keleti írott forrás nem tesz különbséget a sztyeppe népek (hunok, avarok, magyarok stb.) között
 - a tárgyi és szellemi kultúra, de még a genetikai rokonság sem feltétlenül alkalmas az etnikum meghatározására
- a magyar nyelv
 - relatíve kevés a forrás
 - a szókincs nem jelentéktelen hányada ismeretlen (= eddig nem azonosított vagy azonosíthatatlan) eredetű

I/4. Alternatív elméletek

- etnikai és nyelvi rokonítások, a teljesség igénye nélkül:
 - hunok, avarok, török népek
 - szkíták, pártusok
 - sumerek
 - etruszok
 - a magyar az emberiség ősnyelve
- alternatív őshaza-elméletek, a teljesség igénye nélkül:
 - a magyarok mindig is a Kárpát-medencében éltek
 - a magyarok egy elsüllyedt kontinensről (Mu, Ataisz stb.) származnak
 - a magyarok egy másik égitestről (Mars, Szíriusz stb.) származnak

I/5. Alternatív alternatív elméletek

- alternatív elméletek nem csak a magyar etnikumra, nyelvre és kultúrára léteznek
 - *indigenizmus* (az adott nép a valaha ott élt nép leszármazottja): pl. dákoromán kontinuitás
 - ősnyelv-elméletek: pl. az elsüllyedt Lemuria kontinenséről származó tamil
 - alternatív nyelvrokonság-elméletek: pl. baszk, etruszk, sumer rokonítási kísérletek
 - elméletek a nyelvi és etnikai felsőbb- és alsóbbrendűségről: *példák?*

II/1. Népi etimológia és népetimológia

- ***népi/hamis etimológia***: egy vagy több nyelv szavainak felületes hasonlóságán alapuló szómagyarázat
 - görög filozófusok: pl. *lász* 'nép' < *lalei* 'beszél'
 - középkori egyházi szerzők: pl. *agnus* 'bárány' < hamarabb **felismeri** (*agnoscit*) az anyját, mint más állat – ez már spirituális értelmezéseknek is teret ad
 - mai is hat: pl. *bacon* < *Bakony*
- ≠ ***népetimológia***: egy idegen eredetű szó belső magyarázása, „értelmesítése”
 - ótörök *qara qatna* 'fekete madár' > *kárókatona* (= kormorán)
 - *original* > *originált* 😊

A nyelvészetben az < és > jeleket a leszármazási kapcsolatok jelzésére használják.

II/2. Az összehasonlító módszer

- nyelvek hangtani, alaktani, mondattani és szókincsbeli összehasonlítása
 - szabályos hangmegfelelések: pl. óangol *fæder*, latin *pater*, ógörög *patér*, szanszkrit *pitar* < proto-indoeurópai **pH₂ters* 'apa'
 - alaktani megfelelések: pl. lat. *patrem*, óg. *patera*, sz. *pitaram* < PIE **pH₂term* 'apát'
- a cél egy családfa és egy ősnyelv rekonstrukciója:
családfamodell

A nyelvészetben a * a kikövetkeztetett, de nem adatolt alakokat jelzi.

II/3. Az összehasonlító módszer határai

- számos jelenség bizonytalanná teszi a családfamodell alkalmazását
 - kölcsönzavak
 - területi nyelvi kölcsönhatások: román *muiere/muierea*, bolgár *zsena/zsenata*, albán *grua/gruaja* 'nő/a nő' (balkáni hátravetett névelő)
 - nyelvkeveredés: pidzsin, kreol nyelvek
 - véletlenszerű változások: spanyol *milagro*, nem ***miraglo* < lat. *mīrāculum* 'csoda'
 - stb. stb.
- a rekonstrukció sokszor bizonytalan és nem teljesen objektív

A nyelvészetben a ** a szabályok alapján várt, de nem adatolt alakokat jelzi.

III/1. Az ugor-török háború előzményei

- a 19. századra nagyrészt elfogadottá vált a magyar nyelv finnugor eredete
- Vámbéry Ármin tanulmánya: *Magyar és török-tatár szóegyezések* (1870)
 - a magyar elsősorban finnugor, de a török népekkel való érintkezés miatt erős másodlagos török jelleggel bír
- Budenz József kritikája (1871)
 - Vámbéry a szóösszehasonlításokat „nem nagy gonddal és lelkiismeretességgel összehányva” készítette
 - a magyar nyelv török eredetére vonatkozó adatainak „úgy amint ő azt adta, semmi hasznát nem vehetjük”

III/2. Az ugor-török háború kitörése

- Vámbéry válasza: *A magyarok eredete – Ethnologiai tanulmány* (1882)
 - a magyar nyelv és etnikum elsődlegesen török eredetű, a finnugor elemek későbbi érintkezés eredményei
- a vita csaknem húsz éven át zajlott a tudományos fórumokon és a közéletben, majd egyszerűen elhalt bármilyen konklúzió nélkül

III/3. Az ugor-török háború utóhatásai

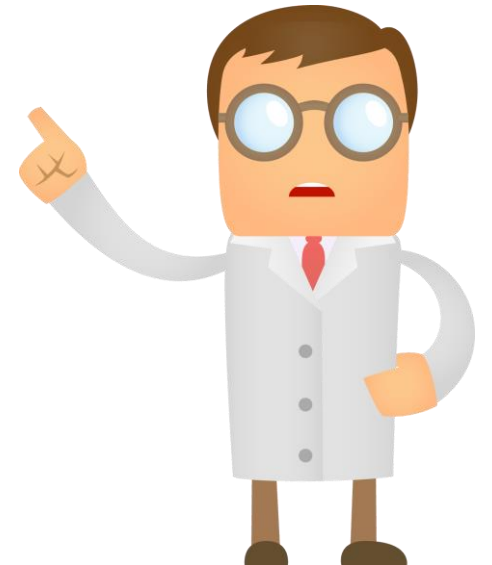
- összeesküvés-elméletek
 - Budenz (eredetileg Josef Budenz, született a mai németországi Rasdorfban) és társai német származásukból eredően támogatták a magyarellenes finnugor elméletet ↔ eredetileg a török elméletet támogatta
 - a finnugor elméletet a Habsburgok erőltették a magyar nemzettudat megtörésére ↔ a magyar történelem oktatása már 1777-től kötelező
 - Trefort Ágoston kultuszminiszter (1876): „én az ország érdekeit kell nézzem, és ezért ... az előnyösebb finn-ugor származás princípiumát fogadom el, mert nekünk nem ázsiai, hanem európai rokonokra van szükségünk. A kormány jövőben csakis a tudomány ama képviselőit fogja támogatni, akik a finn-ugor eredet mellett törnek lándzsát.” ↔ először 1976-ban idézett hamisítvány

III/4. Az ugor-török háború tanulságai

- eredetileg inkább presztízsharc, mint valódi tudományos vita
- később politikai mozgalom: Turáni Társaság (1910–1945)
 - a „turáni népek” politikai egysége
 - egy szűk csoportban újpogányság, a kereszténység elutasítása
- a második világháború után a turániak egy része emigrált, és közülük kerültek ki a sumer-magyar elmélet sok korai támogatója

III/5. Kitérő: a tudomány mai állása

- a magyar *nyelv* finnugor eredetű, számtalan későbbi érintkezést mutató jelenséggel
- a magyar *etnikum* heterogén: a genetikai vizsgálatok alapján az eurázsiai sztyeppe különböző részeiről származik, de beolvastotta a Kárpát-medence honfoglaláskor előtti népességét is
- kutatások és viták most is folynak (lásd alább, VII.)

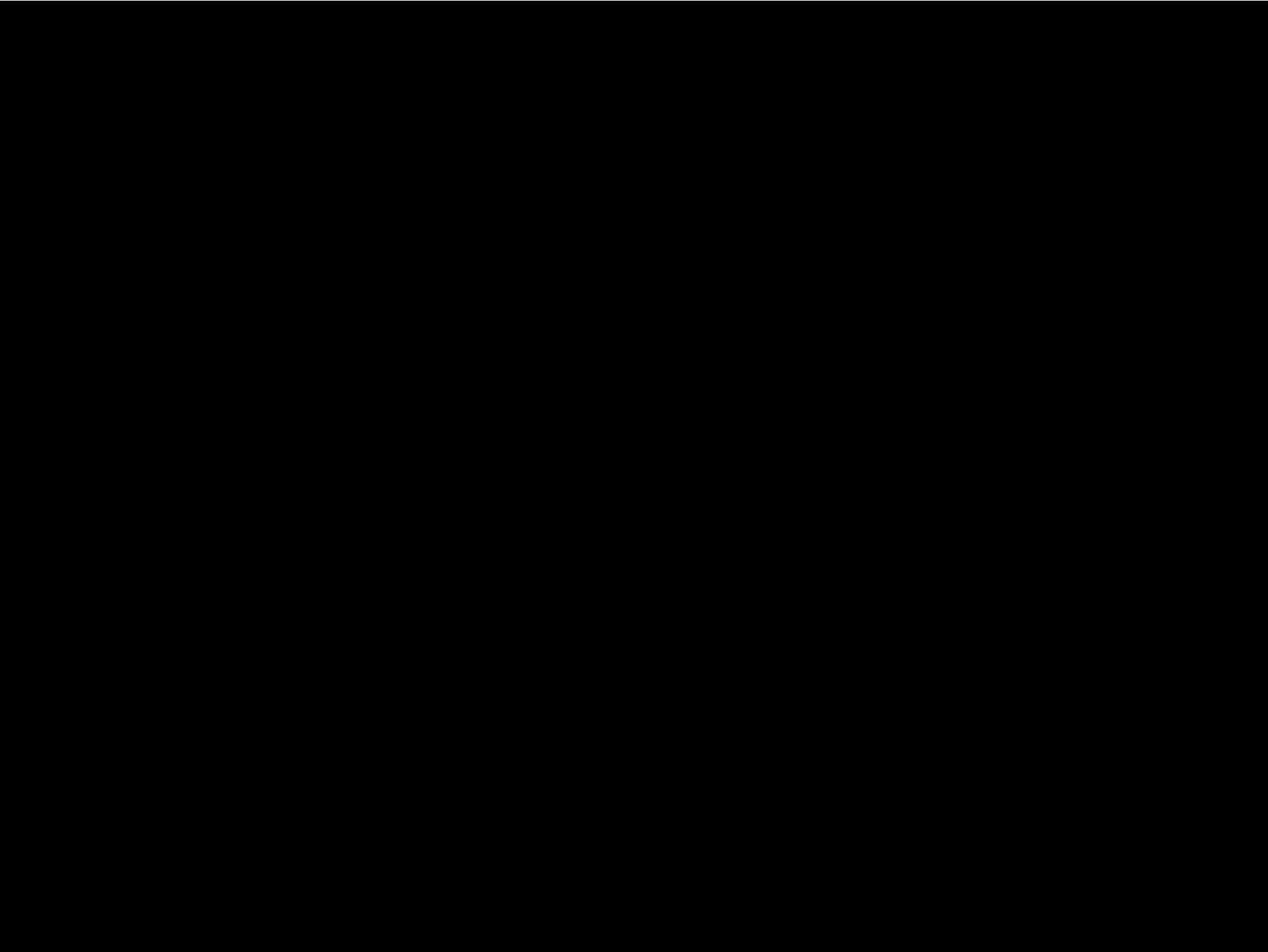
IV/1. A sumer nyelv

- alapvető tények:
 - az ókori Mezopotámia legkorábbi ismert nyelve, a tudomány jelenlegi állása szerint izolált (rokontalan) nyelv
 - kb. az i. e. 31. századtól vannak írásos (ékírással írt) emlékei
 - a 3. évezredben az afroázsiai akkáddal együtt használták
 - kb. i. e. 2000 után már csak liturgikus és irodalmi nyelv
 - kb. i. e. 100 körül teljesen felhagynak a használatával
 - a 19. században fedezték fel és fejtették meg az akkáddal együtt

IV/2. A sumer átírásának problémái

- a sumer ékírást az akkád segítségével fejtették meg
 - az akkádot az élő afroázsiai nyelvek (arab, héber, arámi stb.) alapján rekonstruálták, de a kiejtés bizonytalan
 - a sumer szavak hangalakjának rekonstrukcióját a bizonytalan akkád kiejtésen túl az ékírás sajátosságai is nehezítik
- az ékírás jelei többféleképpen értelmezhetők:
 - szótagírás – de egy szótag több írásjellel is írható (*šu, šu₂* stb.) ↔ egy írásjel többféle szótagként is kiolvasható (*DU = ĝen, gub, tum₂* stb.)
 - logogram: egy jel egy egész szót jelöl (*KA = kan* 'ajtó, kapu')
 - ideogram: egy szó jelentéstartalmát szűkíti (*GIŠ* 'fából készült dolog')
- a nyelvről alkotott kép folyamatosan változik, átértékelődik

IV/3. A sumer-magyar elméletek

- számtalan nyelvvel és nyelvcsaláddal próbálták rokonítani, de egyik sem talált egyöntetű elfogadásra
- a magyart a 19. század óta próbálják összefüggésbe hozni vele, és a 20. század emigrációban élő kutatói népszerűsítették
 - a feltételezett kapcsolatnak sokféle elmélete van: etnikai és/vagy nyelvi leszármazás, kapcsolat, közös eredet
- az elméletek kritikusai a hozzáértést és a módszertant kritizálják
 - hozzáértés: elavult szakirodalom használata, önkényes kiolvasás, akkád szavak sumernek vétele, a mai magyar nyelvállapothoz való hasonlítás stb.
 - módszertan: az összehasonlító módszer nem- vagy következtelen használata, „alternatív” (tudományosan nem elfogadott) módszertan (gyökök, szóbokrok stb.) használata

IV/4. Egy sumer-uráli elmélet

- Simo Parpola (sz. 1943) finn assziriológus: *Etymological Dictionary of the Sumerian Language* I–II. (2017)
 - nyelvrokonság a sumer és az uráli nyelvek között
 - 1700 szót és morfémát rokonít az uráli és/vagy altáji nyelvekkel, legtöbb esetben a finnel
 - a kritikusok hiányolják a módszertan kifejtését, ami nagy gond a sumer szóalakok körüli bizonytalanságok miatt
 - a vita folytatódik

V/1. Alternatív tekintélyek

- Parpola (aki assziriológus, de nem nyelvész) esete nem egyedi: vannak más szakértők is, akik alternatív elméleteket támogatnak
- Mario Alinei (1926–2018) olasz nyelvész: *Ősi kapocs – A magyar-etruszk nyelvrokonságról* (2005)
 - a kritikusok súlyos kritikával illették a módszertant és a hozzáértést is: pl. Alinei azt hiszi, a *gyula* szó ***gjula* ejtésű, és így vezeti le az etruszk *zila* szóból

V/2. Egy „szakértői” vita 1.

- Szabó István Mihály (1925–2015) mikrobiológus, ökológus, az MTA rendes tagja: *A magyar nép eredete – Az uráli népek eurázsiai-amerikai őstörténete* (2004)
 - az őskőkorszakban uráli népek népesítették be Közép- és Kelet-Európát
 - a középső kőkorszakban a mammutok után Szibériába vonuló uráliak az ugorok ősei, míg az Európában maradtak indoeurópai hatás alá kerülnek
- Simon Zsolt recenziója (*Magyar Tudomány*, 2005. szeptember)
 - ismét a hozzáértés, a módszertan és a felhasznált irodalom kritikája

V/3. Egy „szakértői” vita 2.

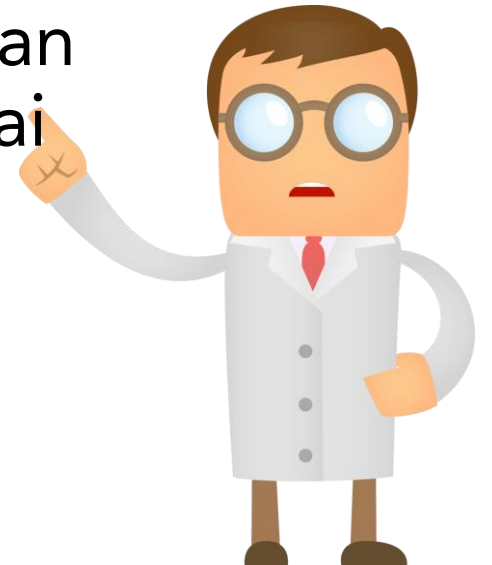
- Szabó viszontválasza (*Magyar Tudomány*, 2005. december)
 - személyeskedés Simonnal szemben
 - „a nemzeti tudat ápolása és fejlesztése a Magyar Tudományos Akadémiának is kötelessége” – fel kíván lépni a nemzeti tudatot gyengítő vélemények ellen
 - „Mint ahogy e nézetek (...) esetenként az Akadémia (...) egyes szakembereitől is származnak, sokan (...) mélyen igazságtalanul magát az Akadémia testületét marasztalják el és nem személy szerint azokat (nemzeti létünk ellendrukkereit) bírálják, akiktől e nézetek (...) kiindultak. Az Akadémia tagjainak morális kötelessége: nem szembehelyezkedni nemzeti értékeinkkel és érdekeinkkel.”
- Simon viszont-visitvántválasza (ugyanott)
 - a visitvántválasz egyszerű személyeskedés
 - „[Szabó] vitatott munkája áltudomány”

V/4. Egy „szakértői” vita 3.

- Bálint Csanád régész és Honti László nyelvész (mindketten az MTA levelező tagjai) hozzászólása a vitához (ugyanott)
 - *vajon mit kritizálhattak?*
 - „ne hamis nemzeti tudatot ápoljon és fejlesszen az MTA, hanem hiteles, tudományos eredményekre alapozva tegye meg azt” (Honti)
 - „Fiatal korom óta találkozom (...) főkönyvelők, gépészmérnökök stb. sorával, akik mind megfejtani akarják a magyar őstörténet alapkérdéseit, miközben az azokkal foglalkozó tudományok egyikének alapjait sem ismerik. Azóta foglalkoztat, hogy mi indíthatta, indíthatja őket (...) erre, hogyan képzelhették, képzelhetik, hogy egy tudományos problémához mindennemű képzettség nélkül egyáltalán hozzászólhatnak? A szerves kémia, (...) a nefrológia stb. tudományához miért nem merészelnek ugyanilyen szakértelemmel hozzászólni?! (...) [A]zért, mert (...) a bölcsész tudományokban olyan szép magyar mondatok sorjáznak egymás után, amelyek minden szava specializáció nélkül is érthető és még tartalmilag is tökéletesen felfogható – csak éppen a mindazok mögött rejlő adattömeg, az azok felhasználásának és egymáshoz kapcsolásának a módszertana ismeretlen előttük.” (Bálint)

VI. Az alternatív elméletek jellemzői

- az elméletalkotó leggyakrabban nem szakértő ↔ de lehet teljesen más vagy határos szakterülettel foglalkozó tudós is!
- az etnikai, nyelvi és kulturális rokonság kérdése összekeveredik
- sokszor egyértelmű motivációk:
 - tudományos presztízsért és/vagy oktatásért folyó harc
 - politikai-nemzeti ideológia
- az eredmények többnyire nem referált folyóiratokban jelennek meg → nincs lehetőség az azonnali szakmai ellenőrzésre
- a szakmai hozzáértés és a módszertan kritizálható
- a visszautasítást az alternatív elmélet hívei gyakran összeesküvés-elmélettel magyarázzák

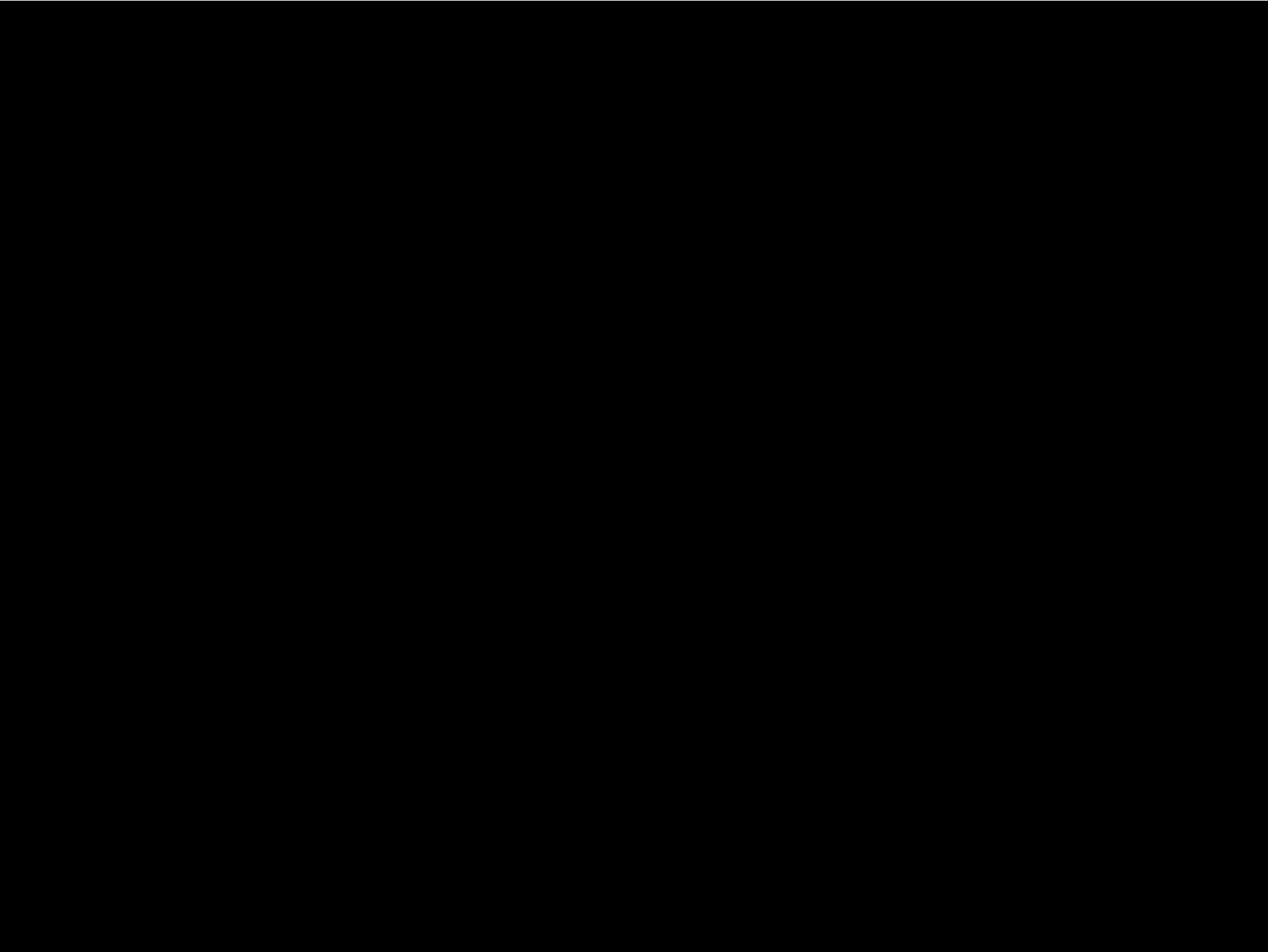

VII/1. Egy vitatott doktori disszertáció

- Neparáczki Endre: *A honfoglalók genetikai származásának és rokonsági viszonyainak vizsgálata archeogenetikai módszerekkel* (2017)
 - archeogenetikai módszerekkel arra az eredményre jutott, hogy „a honfoglalók anyai ágon nagyrészt két különböző, jól körvonalazható földrajzi területről származtak: Kelet-Ázsiából, és Észak-Nyugat-Európából, továbbá egy kis részük a Kaukázus régióból, és Közel-Keletről”
 - ezzel az eredménnyel a honfoglalók hun eredetét, sőt, hun anyanyelvét kívánta bizonyítani; szerinte az őslakos avarok beszéltek magyarul
- témavezetője, Török Tibor a 2017-es Kurultájon ezeket az eredményeket a finnugor elmélet kritikájaként adta elő

VII/2. Egy másik vitatott eredmény

- az Országos Onkológiai Intézet vezette nemzetközi kutatócsoport (Olasz Judit és mások): *DNA profiling of Hungarian King Béla III and other skeletal remains originating from the Royal Basilica of Székesfehérvár (2017)*
 - III. Béla király apai ágon egy olyan haplocsoportozathoz tartozik, amely a szláv, indo-iráni, dravida, török és finnugor nyelveket beszélők körében a leggyakoribb
- az OOI vezetője, Kásler Miklós interjúja a *Magyar Időkben*
 - „az Árpád-ház tagjai egészen biztosan eurázsiai, nem pedig finnugor eredetűek”

VII/3. A nyelvészek reakciója

- a nyelvnek és az etnikumnak nincs olyan azonossága, mint ahogyan azt a genetikusok állítják – ebben az ügyben a nyelvészek kompetensek, nem a genetikusok
- a hun nyelv gyakorlatilag ismeretlen: a három ismert szóból kettő szláv eredetű (a *kamon* 'árpaital' az egyetlen valódi hun nyelvemlék)
- az új archeogenetikai eredmények (a honfoglaló magyarok legvalószínűbb rokonai a volgai bolgárok, egy török nép voltak) a nyelvészek számára is elfogadhatók, csak az nem, ha a genetikusok átlépik a kompetenciájuk határait

Kulcsszavak és fogalmak

- indigenizmus
- népi/hamis etimológia
- népetimológia
- családfamodell

